

Různé

Spomienka na profesora Pavla Cmoreja (1937–2025)

Foto: sav.sk

Dňa 16. januára 2025 zomrel vo veku 88 rokov prof. PhDr. Pavel Cmorej, CSc. Profesor Cmorej sa nezmazateľným spôsobom zaslúžil o rozvoj a propagáciu logiky, logickej sémantiky, filozofie logiky a filozofie jazyka na Slovensku aj v Českej republike. Bol zakladateľskou osobnosťou analytickej filozofie na Slovensku. V tejto spomienke na profesora Cmoreja sa sústredím na jeho spoluvytváranie inštitucionálnych a osobných vedeckých spoluprác a diskusií v priestore českej a slovenskej filozofie, logiky a metodológie.¹

V priebehu 50-tých rokov sa pod vedením neskoršieho akademika Vojtecha Filkorna utvárala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave malá skupina zvedavých študentov, ktorí sa intenzívnejšie zaoberali logikou a metodológiou vied. Logika sa učila v rámci štúdia filozofie (aj v kombinácii s inými odbormi – napr. psychológiou) a zastrešovala ju Katedra dejín filozofie a logiky. Medzi najaktívnejších študentov a záujemcov o logiku patrili Augustín Riška a Pavel Cmorej. Už ako študenti vyšších ročníkov sa zapájali do výučby logiky a neskôr sa stali asistentmi novo kreovanej Katedry logiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského (1962). V rámci nej pôsobil ako integrujúci činiteľ Bratislavský krúžok logiky (Bralok). Pre všetkých záujemcov o logiku a metodológiu vied boli prístupné prezentácie a diskusie o najnovších prácach z odboru, a to najmä prostredníctvom poľských a ruských prekladov, ktorých prísun ako „dvorní“ knihovníci katedry zabezpečovali práve

fickými údajmi, zhodnotením jeho vedeckého diela a jeho hlavných publikačných výstupov som publikoval v tohtoročnom prvom čísle slovenskej *Filozofii* vo februári: *Filozofia*, 80, 2025, č. 1, s. 141–145.

1 Nekrológ „Za profesorom Pavlom Cmorejom (1937–2025)“ s podrobnejšími biogra-

Riška s Cmorejom. Podrobne preberali aj prácu Otakara Zicha a kolektívu českých logikov *Moderní logika*.²

Dôležitým medzníkom v rozvoji a prezentovaní vedeckých názorov Pavla Cmoreja bolo publikovanie programu budovania analytickej filozofie v článku „Úsilie o exaktnú filozofiu“ z roku 1966 v spoluautorstve s Jánom Šefránkom.³ Hádám treba pripomenúť, že to bolo obdobie doznievajúcich diskusií o vzťahu dialektickej a formálnej (symbolickej) logiky a formovania formálnej logiky ako samostatnej disciplíny. V tej dobe sa prehĺbila spolupráca slovenských logikov s českými kolegami: O. Zichom, K. Berkom, P. Maternom a ďalšími logikmi.

Česká logika bola v tom období o fázu vývoja vpred. Cmoreja zaujali okrem iného skriptá Pavla Tichého *Logická stavba vědeckého jazyka* z roku 1968.⁴ Publikoval o nich recenziu, v ktorej okrem iného napísal: „Kým slovenská škola filozoficky vzdelaných a všeobecnejšie metodologicky orientovaných logikov (teda nie logikov-matematikov) už niekoľko rokov zápasí so zvládnutím základnej logickej problematiky, ešte stále sa potýkajúc o dosť elementárne chyby a nedostatky, česká logická škola sa v posledných rokoch prepracovala na závideniahodnú úroveň, ktorá dnes nezaostáva azda ani za úrovňou podobne metodologicky a filozoficky zamera-

ných poľských logikov (...) Neklamným svedectvom tejto úrovne sú i skriptá P. Tichého *Logická stavba vědeckého jazyka*, ktoré minulého roku vydala FF UK. Len málo kníh z logiky som si prečítal s takým pôžitkom ako tieto skriptá.“⁵

Zrejme práve táto intelektuálna blízkosť bola odborným podnetom pre ich budúce celoživotné priateľstvo a odbornú spoluprácu.

Pre osobný vedecký rozvoj Pavla Cmoreja po roku 1969, keď bol priradený na neučiteľské miesto so zákazom publikovať, bola kľúčová kontinuálna vedecká komunikácia s dvoma Pavlami – spomínaným Tichým († 1994) a Maternom († 2024). Keďže Pavel Tichý pôsobil po roku 1969 na Novom Zélande, komunikácia medzi ním a dvomi česko-slovenskými Pavlami bola do roku 1990 výlučne korešpondenčná. Pavel Tichý rozvíjal nový systém logiky, ktorý vyúsťil do systému tzv. Transparentnej intenzionálnej logiky, a Pavel Cmorej bol jeho dvorný diskutér, oponent, podporovateľ i inšpirátor v jednej osobe. Časť ich korešpondencie o špecifických zloženiach bola neskôr publikovaná pod názvom „Komplexy I. II.“⁶ Táto publikovaná časť korešpondencie svedčí o tom, že išlo o rytiersku diskusiu, kde najvyššou hodnotou bolo pravdivé poznanie, zmysluplné hľadanie riešenia nastoleného problému, kde nechýbali ani vtípné poznámky a ostroumné komentáre.

2 Zich, O. (ed.), *Moderní logika*. Praha, Orbis 1958.

3 Cmorej, P. – Šefrānek, J., Úsilie o exaktnú filozofiu. *Filozofia*, 21, 1966, č. 4, s. 395–409.

4 Tichý, P., *Logická stavba vědeckého jazyka*. Praha, Univerzita Karlova – Státní pedagogické nakladatelství 1968.

5 Cmorej, P., Vynikajúce skriptá z logiky. *Filozofia*, 24, 1969, č. 5, s. 562.

6 Cmorej, P. – Tichý, P., Komplexy I. *Organon F*, 5, 1998, č. 2, s. 139–164. Cmorej, P. – Tichý, P., Komplexy II. *Organon F*, 5, 1998, č. 3, s. 266–289.

Profesor Cmorej bol jedným z hlavných iniciátorov – dnes už tradičného (v príprave je 29. ročník) – Česko-slovenského, resp. Slovensko-českého sympózia o analytickej filozofii (názov sa mení – vždy začína pomenovaním hostujúcej krajiny). Pôvodne bolo sympóziu organizované v gescii Filozofických ústavov spriatených akadémií – AV ČR a SAV, dnes i niektorých katedier z filozofických fakúlt vysokých škôl.

Po rozdelení spoločnej republiky si Cmorej a podobne analyticky zameraní filozofi, logici a metodológovia z jeho okruhu uvedomili potrebu publikačnej platformy pre túto časť slovenskej filozofickej obce. Zatiaľ čo v tom čase ešte žil v Čechách projekt podobne zameraného časopisu *From the Logical Point of View* a poskytoval takúto platformu pre domácich filozofov, na Slovensku bola situácia nevyrovnaná. Až v roku 1994 začal vychádzať nový časopis, *Organon F* určený pre analytickú filozofiu.

V príhovore, v ktorom ho v prvom čísle charakterizoval, o ňom Cmorej napísal: „Je určený čitateľom preferujúcim jasný, logický priehľadný spôsob filozofovania, ktorý sa vyhýba jalovému verbalizmu, zahmlievajúcemu pojmy i problémy a citlivo zvažuje používané jazykové a logické prostriedky. Tieto prostriedky budú v niektorých príspevkoch dokonca predmetom osobitného skúmania, v ktorom sa môže uplatniť nielen logika a jej sémantika, ale aj lingvistická analýza filozofie prirodzeného jazyka.“⁷

Viac ako desaťročie bol potom Pavel Cmorej jeho šéfredaktorom – pod jeho vedením *Organon F* vyzrel a vypracoval sa na úroveň rešpektovaného karentovaného vedeckého periodika. V roku 2005 napokon prof. Cmorej inicioval dohodu o spolupráci medzi Filozofickým ústavom SAV a Filosofickým ústavom AV ČR v Prahe nielen pri vydávaní časopisu *Organon F*, ale aj zborníkov z česko-slovenských konferencií venovaných problémom analytickej filozofie. O tejto dohode napísal: „Filosofický ústav AV ČR sa od 3. čísla 12. ročníka (2005) stal spoluvydavateľom *Organonu F*. Tým sa oficiálne potvrdil fakt, ktorý našim čitateľom určite neunikol, že *Organon F* je česko-slovenský či slovensko-český filozofický časopis. Na jeho obsahu sa od samého začiatku výrazne podieľali okrem slovenských aj českí autori; na jeho stránkach sa v každom čísle zjavovali príspevky v slovenskom i českom jazyku; bol určený nielen slovenským, ale aj českým čitateľom, hoci jeho cesta k nim bola značne sťažená prekážkami, ktoré vznikli po rozdelení bývalej ČSFR. Poštovné za prepravu jedného čísla do ČR prevyšovalo jeho cenu.“⁸

Profesor Cmorej bol majstrom korešpondenčného dialógu a vyžíval sa v písomných diskusiách a polemikách. Partnerov k takýmto dialógom a polemikám vyzýval, aktívne ich vyhľadával a oslovoval. V rubrikách „Dialógy, Diskusie a polemiky“ na stránkach *Filozofie* a *Organonu F* publikoval spolu neuveriteľných 64 takýchto príspevkov na veľmi

7 Cmorej, P., Vážení čitateľa... *Organon F*, 1, 1994, č. 1, s. 2.

8 Cmorej, P., Vážení čitateľa... *Organon F*, 13, 2006, č. 1, s. 3.

rozmanité témy, ktoré dosvedčujú jeho široký odborný záber: od logiky, sémantiky, filozofie až po metodológiu. Napríklad dialógy a polemiky o vývine pojmov začínali vo *Filozofii* (10 príspevkov v rokoch 1990–1992). Keď redakcia *Filozofie* už začala strácať trpezlivosť s týmito dialógmi, tak s nimi Pavel Cmorej prešiel do novozaloženého *Organonu F* (4 príspevky) a napokon s nimi opäť skončil vo *Filozofii* (2 príspevky v roku 2017). Dialógy a polemiky viedol aj s mnohými českými kolegami – napríklad s Jaroslavom Peregrinom o logickom vyplývaní, so Stanislavom Sousedíkom o Aristotelovom chápaní predikácie, či s Jiřím Raclavským o individuách.

Na záver si dovoľím odcitovať z môjho prvého nekrológu o ňom: „Intelektuálna stopa profesora Cmoreja je v našom priestore stále živá, a to predovšetkým vďaka tomu, že jeho priami žiaci aj ďalší nasledovatelia doposiaľ aktívne pôsobia vo vedeckom a vysokoškolskom prostredí a stále čerpajú z jeho bohatého diela. Jeho odchodom sa uzatvára jeden zmysluplne naplnený život, ktorý ovplyvnil a obohatil mnohých. Na ľudí, ako bol on, sa nezabúda. Svojím hodnotovým založením, postojmi, osobnostnými črtami, ale aj profesionálnym pôsobením, bol a naďalej zostáva mimoriadne inšpiratívnou osobnosťou.“⁹

František Gahér

Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava
frantisek.gaher@uniba.sk

9 Gahér, F., Za profesorom Pavlom Cmorejom (1937–2025). *Filozofia*, 80, 2025, č. 1, s. 145.